

UNDP – Societatea Academică din România (SAR)
7/2001

SUMAR

REZUMAT EWR 7/2001

JURIDIC

Focus: Există presiuni guvernamentale asupra presei?

EVOLUȚIA PRINCIPALILOR INDICATORI

INDICATORI	Tendința. Generală	Ultima evoluție	Nov 2001	Oct 2001	Sep 2001	Aug 2001	Iul 2001	Iun 2001	May 2001	Apr 2001	Mar 2001	Feb 2001	Ian 2001
Creștere PIB (trimestrial analizată) %	↗							5.1			4.8		
Devalorizarea leului, %	↘	↘	1.67	1.81	1.40	1.42	1.59	1.41	1.91	2.35	1.87	2.06	2.26
Inflația, %	↘	↗	2.7	2.4	1.9	2.2	1.3	1.6	1.7	2.7	2	2.3	3.7
Producția industrială, % evoluție	↗	↘			-0.5	-1.7	0.2	-5.3	7.6	-3.4	11.4	4.1	4.9
Deficit comercial, FOB/CIF (milioane US\$)	↗	↗↗		508.5	145.4	198.1	272	294	484	447	228	334	260
Rata șomajului, %	↘	↘		7.7	7.8	8.1	8.4	8.8	9.3	9.9	10.4	10.8	10.8
Număr de angajați (,000)	↗	↗			4,551.7	4,546	4,542	4,530	4,521	4,485	4,467	4,448	4,414
Salariu net, % evoluție (Ian 2001 = 104 US\$)	–	↗		2.7	-0.3	0.4	2.6	0.6	-5.7	5.1	6.7	-7.2	
Creșterea cifrei de afaceri a companiilor străine din România (KPMG sondaj trimestrial), %	↗	↗				65*		60			55		
Neîncrederea în lumea exterioară, (de acord cu „Nici o organizație internațională precum FMI sau UE n-ar trebui să spună românilor cum să-și conducă țara”) %	↘	↘		53.3							56		
Încrederea în Guvern (actualul guvern poate îmbunătăți situația) (sondaj BOP), %	↘	↗	49.1	47.4		48**		46			57		
Pesimism, % (Țara se îndreaptă într-o direcție greșită)	–	↗	48	42.8		44**	54		52			54	53
Bunăstare subiectivă, % (trăiesc mai bine decât anul trecut)	–	↗	22.5			18.7**			19	16		18	17

* *previțiune*

** *exclusiv pentru populația urbană*

PE SCURT

Indicatorii din ultima lună anunță o tendință îngrijorătoare a economiei românești: inflația este în creștere și s-a înregistrat cel mai mare deficit comercial din acest an - de peste trei ori mai mare în octombrie față de septembrie.

Secțiunea **Regional** a raportului explică de ce rezultatele recentelor alegeri prezidențiale din Bulgaria nu vor avea un efect semnificativ asupra procesului de integrare în UE al vecinilor de la sud. Analiza ultimului set de rapoarte de țară ale Comisiei Europene demonstrează din nou că există un cerc vicios între ritmul scăzut al creșterii, nivelul redus al investițiilor și prognozele pesimiste ale Comisiei - care descurajează posibili investitori străini în zonă și devin astfel predicții auto-confirmate. În cazul României și Bulgariei, acest cerc vicios poate fi spart doar de un angajament ferm din partea UE de a integra cele două țări într-un viitor nu foarte îndepărtat.

Secțiunea **Politic și Legal** continuă analiza raportului Comisiei Europene și dă un avertisment în privința politicilor de media în România. Setul de indicatori urmăriți prin sondaje arată de asemenea că nemulțumirea generală este în creștere.

Secțiunea **Social** ia în considerare efectele adoptării bugetului de stat pe 2002 în ceea ce privește sindicatele. Chiar dacă acestea sunt nemulțumite de aparenta incapacitate a guvernului de a pune în practică anumite promisiuni de la începutul mandatului, potențialul distructiv al acestor stări de spirit este în scădere, deoarece liderii de sindicate au mai mult de câștigat cooperând cu guvernul decât dintr-o confunțare cu acesta. Secțiunea include o analiză specială a situației din Valea Jiului, unde sărăcia extremă amenință serios stabilitatea socială iar măsurile active de ocupare a forței de muncă au dat rezultate dezamăgitoare.

În fine, secțiunea **Economic** analizează efectele introducerii Euro asupra economiei românești. Autorii afirmă că ar fi contraproductivă legarea prea strânsă a leului de Euro înainte de integrarea României în UE. De asemenea, această secțiune se concentrează asupra politicilor agricole și rămânerii în urmă în programul Sapard.

FOCUS: EXISTĂ PRESIUNI GUVERNAMENTALE ASUPRA PRESEI?

În ultimele săptămâni s-a vorbit foarte mult despre existența unui control guvernamental asupra mass-media române. Dezbaterea a fost centrată pe două chestiuni majore: lipsa în emisiunile TV a punctelor de vedere alternative față de cele oficiale și, respectiv, statutul agenției naționale de presă Rompres.

În continuare vom prefera nu să facem o analiză a acestor subiecte ci să adoptăm o altă perspectivă. Vom examina în continuare aceste probleme:

1. Este posibil să se demonstreze în mod obiectiv că mass-media acordă o mult mai mare atenție guvernanților decât opoziției
2. Această situație se datorează intervenției guvernului, așa cum se spune
3. Posibile soluții pentru această situație.

1. Despre independența presei române

Analiștii străini sunt în general foarte critici la adresa independenței și standardelor etice și profesionale ale presei din România¹. Richard Hall, de exemplu, consideră că principala problemă a presei este controlul exercitat de personaje care fie au legături, fie simple simpatii politice, cu fosta Securitate². Totodată, ultimul Raport de țară al Comisiei Europene arată (pagina 26) că actuala legislație privind calomnia amenință libertatea de expresie, fără a atinge scopurile etice pe care și le propune.

Un recent raport al Agenției de Monitorizare a Presei arată că aceste îngrijorări sunt întemeiate. Deși monitorizarea a fost făcută într-o săptămână fără evenimente ieșite din comun (2-8 octombrie), premierul a fost prezent în 37 de relatări TV (știri și talk-showuri), președintele țării în 27, în timp ce primarul Bucureștiului, de obicei un favorit al presei, în doar două relatări, la fel ca și alți doi lideri ai opoziției. Despre activitatea partidului de guvernământ s-a vorbit de 12 ori, adică de șase ori mai mult decât despre Partidul Democrat.

---

¹ Gross P. 1996. Mass-Media in Revolution and National Development: The Romanian Laboratory, Ames, Iowa: University Press

² Hall, in O'Neill, P. 1998. Post-Comunism and the Media in Eastern Europe

Deși Agenția de Monitorizare a Presei a făcut cercetarea pe un interval de timp scurt și urmărind numai patru posturi TV³, există suficiente motive să credem că situația se poate generaliza. Desigur, s-ar putea spune că liderii opoziției nu au fost prezenți în relatările televiziunilor pentru că nu au avut o activitate care să atragă atenția, numai că în acest fel nu se justifică diferențele mari dintre cifrele amintite mai sus. Pe de altă parte, dacă de obicei Președinția și Guvernul sunt instituții care “fac” știri, nu același lucru se poate spune și despre partidul de guvernământ.

O altă constatare este legată de lipsa completă din relatările TV a anchetelor jurnalistice, a materialelor care să relateze despre situații de corupție sau fraude. Și, în cele din urmă, trebuie spus că printre formatorii de opinie prezenți la principalele posturi de televiziune nu se regăsesc critici credibili ai actualului guvern.

În ceea ce privește agenția de presă Rompres nu se pot spune lucruri deosebite. De fapt, Rompres nu poate fi acuzată de partizanat politic deoarece tot timpul a fost mai mult un distribuitor al informațiilor oficiale decât o agenție de presă propriu-zisă, care să producă propriile știri. Informațiile Rompres sunt cel mai adesea folosite doar atunci când jurnaliștii doresc citarea cât mai exactă a unui oficial, iar în astfel de situații nu prea pot apărea greșeli.

Dacă Rompres s-ar transforma într-un instrument al partidului de guvernământ, lucrul acesta ar fi imediat observat de către comunitatea media. În realitate, agenția de presă se află într-o stare demnă de milă, datorită lipsei de interes a autorităților și insuficienței fondurilor bănești în acești ultimi zece ani.

2. Despre prezența vădit disproporționată a actualei puteri în relatările media se poate vorbi doar în cazul televiziunilor, fără a fi însă clar dacă acest lucru se datorează intervenției guvernului sau altor cauze. Ne vom îndrepta atenția asupra situației generale din mass-media.

Televiziunea publică (TVR) a fost întotdeauna un exemplu clar privind existența unui intervenționism politic. Deși în general presa scrisă, privată în totalitate, este foarte sensibilă la orice evoluție din TVR, schimbarea ilegală a directorului Departamentului de Știri, Dan Luțan, nu s-a bucurat decât de foarte puțină atenție. Înlocuirea amintită a dus la numirea unei conduceri interimare, fără autoritate reală, lucru ce s-a văzut cel mai bine în ratarea de către TVR a începutului conflictului din Afganistan. Dacă membrii comisiilor parlamentare pentru mass-media nu au contribuit deloc la demiterea ilegală a lui Dan Luțan, aceștia nu au ezitat însă să profite de prestația defectuoasă a TVR pentru a cere îndepărtarea Directorului General al instituției, asta după

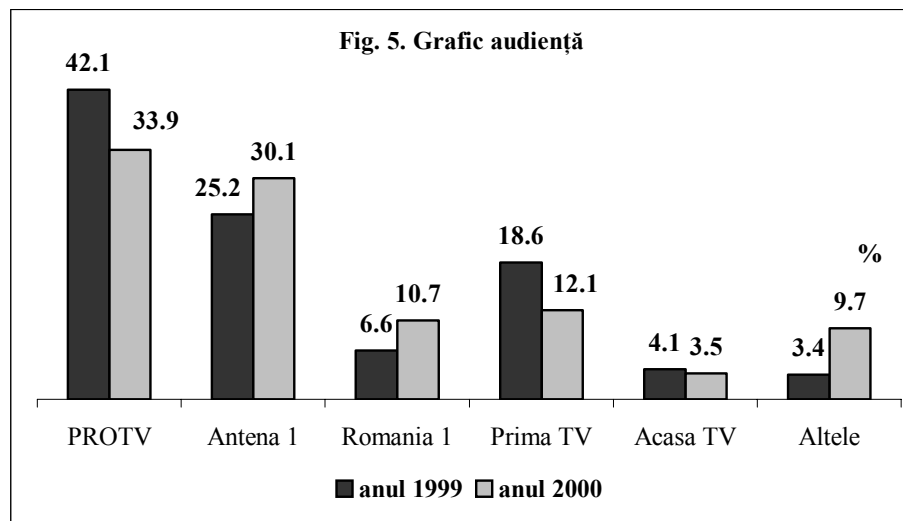
³ TVR 1, Pro-TV, Antena 1 și Prima

**RAPORT DE AVERTISMENT PRIVIND
POTENȚIALUL DE CRIZĂ - ROMÂNIA 7 / 2001**

ce au fost cu greu temperați de conducerea partidului de guvernământ în intenția lor de a schimba tot Consiliul de Administrație al televiziunii.

Toată această situație este de fapt generată de statutul inferior al Directorului departamentului de știri în cadrul TVR, spre deosebire de ceea ce se întâlnește în alte televiziuni publice europene. Ca o regulă generală, directorul de știri poate interveni oricând și întrerupe programul obișnuit dacă este nevoie să se relateze despre o situație de urgență. Numai că la TVR acest lucru s-a întâmplat numai în mod excepțional, deoarece – transmisiunile fiind în timp real – nu se poate exercita vreun control politic al materialelor jurnalistice difuzate. Disfuncționalitatea organizatorică întâlnită la TVR este cauzată atât de existența unor presiuni politice pentru menținerea acestei situații cât și de teama managerilor televiziunii de a nu deranja potențaii zilei. Așa că incapacitatea TVR de a relata rapid și eficient este rezultatul direct al unei tradiții a intervenționismului politic și al lipsei voinței de a-și câștiga independența editorială.

În ce privește televiziunile particulare este mai dificil de tras o concluzie atâta timp cât nici o lege nu poate obliga un post TV privat să nu fie partizan. Acum, în România există un canal de televiziune care este proprietatea liderului unui partid aliat coaliției guvernamentale. Pe de altă parte, o altă televiziune importantă pare să aibă serioase probleme financiare, devenind astfel extrem de vulnerabilă. În aceste condiții, guvernului nu îi este greu să fie prezent constant în atenția acestor posturi TV. Dacă există o presiune politică, aceasta fie nu este menționată ori nu se bazează pe informații deplin credibile.⁴

⁴ Un cunoscut jurnalist, Stelian Tănase, a acuzat Antena 1 de folosirea unor așa-numite “liste negre”, de fapt o listă cu lideri de opinie care nu aveau voie să apară la acest post TV. Oricum, Tănase a făcut publică această informație doar după ce contractul său de realizator al unui talk-show nu a mai fost reînnoit.

Situația Rompres este din nou una paradoxală. Deși lipsită aproape total de putere de influențare a opiniei publice, Rompres rămâne în subordinea totală a guvernului, spre exemplu directorul agenției fiind numit de către executiv. Numai că actualul guvern a venit cu o propunere de schimbare a statutului Rompres, inițiativă care afectează mai mult imaginea cabinetului Năstase decât credibilitatea agenției de presă, nici așa una foarte ridicată. După ce, în baza HG nr.13/2001, Rompres a fost subordonată nou creatului Minister al Informațiilor, prin HG nr. 886/2001, directorul agenției a dobândit rang de secretar de stat iar angajații statut de funcționari publici. Schimbarea este greșită din toate punctele de vedere. Întâi de toate deoarece transformarea salariaților în funcționari, deși motivată mai curând de intenția creșterii salariilor acestora decât de exercitarea unui control politic, vine într-un moment în care Comisia Europeană solicită reducerea cheltuielilor bugetare. Pe de altă parte, includerea unei agenții de presă în cadrul unui minister nu este o practică întâlnită în democrațiile stabile. Deși în Occident încă mai există agenții naționale dependente de bugetul statului, nici una nu face însă parte din structura guvernamentală. Una este situația finanțării de către guvern și numirea de către acesta a unui manager, dar în condiții de deplină independență editorială, și cu totul alta când o agenție devine “parte” a guvernului.

Propunerea guvernului a atras critici din partea unor organisme internaționale⁵ și a devenit subiect al unei campanii politice a PNL, căruia i s-au alăturat și unele organizații non-guvernamentale. Deputatul liberal Mona Muscă a reușit să promoveze un proiect de lege, vizat și de comisia pentru mass-media a Camerei Deputaților, care propune trecerea Rompres sub control parlamentar.

În cazul subordonării Rompres, guvernul pare să joace o carte perdantă. Un recent studiu al Băncii Mondiale, realizat în 97 de țări, inclusiv România, arată că, în domeniul mass media, “eșecurile guvernamentale sunt percepute mult mai neplăcut decât cele ale unor companii private... Proprietatea guvernului asupra unor instituții media este asociată cu o mai mică libertate de exprimare, mai puține drepturi economice și politice și, cel mai surprinzător, cu efecte sociale mai mici în ceea ce privește educația și sănătatea (...) Pe de altă parte, controlul guvernamental asupra media are consecințe nefavorabile nu numai în cazul existenței unui monopol guvernamental”⁶.

Nu este deloc clar cum va deveni Rompres o instituție profesionistă, capabilă să se auto-sustină financiar, dacă va fi încorporată guvernului. Oricum, acest lucru nu este lămurit nici dacă agenția de presă va trece sub control parlamentar. Precedentul amintit în propunerea PNL, respectiv cel al TVR, nu reprezintă un model de succes. Cota de piață a televiziunii publice a scăzut

---

⁵ precum Pactul de Stabilitate

⁶ Simeon Djankov, Caralee McLiesh, Tatiana Nenova și Andrei Shleifer, “Cine stăpânește media?”, Banca Mondială, iunie 2001. Studiul examinează distribuția proprietății asupra mass-media în 97 de țări.

continuu de când este subordonată parlamentului și acest lucru s-a întâmplat chiar dacă TVR-ului i-au fost anulate datoriile către stat, în 1998, cu ocazia modificării legii sale de funcționare. Acum, din punct de vedere al audienței naționale, TVR se clasează abia pe poziția a treia, în ciuda faptului că deține monopolul recepției în zonele rurale.

Rompres nu se poate compara nici cu televiziunea, nici cu radioul public. Agenția nu câștigă nici din publicitate, nici din drepturi de retransmisie, așa că este dependentă total de cele două surse de venit actuale: banii primiți din fondurile de stat și vânzarea produselor jurnalistice. Numai că această ultimă sursă nu a fost niciodată suficientă pentru Rompres încât să-și asigure independența financiară.

Precum și alte instituții aflate în subordinea guvernului, Rompres se învâрте într-un cerc vicios: lipsa fondurilor contribuie la calitatea slabă a informațiilor furnizate, acestea nu se vând și astfel nu există câștiguri.

Niciuna dintre soluțiile politice propuse pentru reglementarea statutului Rompres nu este viabilă, chiar dacă inițiativa liberalilor este mai bună decât cea a guvernului. Este o simplă iluzie să se creadă că se poate face jurnalism de calitate în lipsa banilor și sub control politic.

Pentru restul presei, însă, nu se poate construi un cap de acuzare contra guvernului atâta timp cât jurnaliștii și proprietarii instituțiilor media pot decide singuri modul cum își fac meseria. De aceea, rămâne un subiect sensibil pentru CNA și pentru societatea civilă modul în care mass-media private construiesc un mediu de informare profesionit și obiectiv. Analizele de politici publice pot cel mult să semnaleze greșelile în modul în care este reglementat monopolul în domeniul media. Pe plan extern, spre exemplu, există numeroase țări în care este interzis ca o persoană să dețină investiții atât în TV sau radio, cât și în presa scrisă ori agenții de știri. Dar, încă o dată, trebuie spus că problema rezidă numai la nivel informal. Investițiile străine în mass media autohtonă au fost foarte mici, ceea ce a permis concentrarea controlului asupra presei în mâinile a doar câtorva oameni de afaceri autohtoni. Acesta este – generic vorbind – un “model turcesc”, în care există legături puternice între mass-media, mediul de afaceri și cel politic, ceea ce permite folosirea instituțiilor de presă pentru trafic de influență, șantaj sau pe post de instrument de propagandă. Mulți oameni de afaceri investesc în media doar pentru a beneficia de astfel de “avantaje” și nu pentru a face profit. Pe de altă parte, guvernul preferă să mențină o influență ocultă asupra media, evitând astfel atât o relație deschisă, fără a recurge direct la o relație represivă.

Toate guvernele din ultimul deceniu au întreținut o astfel de relație ambiguă. Ca un exemplu, nimeni până acum nu a părut să fie convins că cea mai bună soluție de a evita calomnierea unui demnitar este profesionalizarea presei și nu protecția suplimentară a potențailor zilei. În aceste condiții, atât președintele Iliescu cât și Constantinescu au permis să fie apărați în justiție în baza unui articol învechit din Codul Penal care pedepsește “ofensa adusă autorității” și nu simplul act de calomniere. Niciunul dintre ei nu a câștigat însă procesul în instanță, dar asta numai pentru că astfel ar fi fost contestată libertatea de

expresie și, în plus, s-ar fi creat un precedent de pedepsire a jurnaliștilor. Prevederea din Codul Penal amintită mai sus este criticată și în ultimul Raport al Comisiei Europene (pag. 23) considerându-se că ea poate duce la îngrădirea libertății presei.

Revenind la Rompres, sunt totuși câteva lucruri care ar trebui făcute. Fondul problemei constă în spargerea cercului vicios care leagă slabele sale performanțe profesionale de insuficiența fondurilor bănești. O agenție de presă săracă va avea întotdeauna un serviciu de informații mediocru, iar subordonarea sa fie guvernului, fie parlamentului nu este importantă atâta vreme cât este dependentă de banii publici. Membrii Consiliului de Administrație, numiți pe criterii politice, vor fi întotdeauna slabi administratori deoarece vor putea fi influențați de clientela politică.

De aceea, Rompres trebuie să se privatizeze după modelul agenției de presă franceze AFP. O cotă parte din acțiunile agenției ar urma să fie deținută de investitori privați, în timp ce din board ar face parte reprezentanți ai Ministerului Informațiilor, dar și ai asociațiilor de jurnaliști. Oricum, deciziile manageriale ar trebui să aparțină proprietarului agenției, în fapt o companie selectată în urma unei licitații publice și care să aibă suficientă expertiză și destule fonduri pentru a coordona această afacere; totul, desigur, în baza unui contract clar care să ofere suficiente garanții în caz că ceva nu merge bine. La procesul de selecție nu trebuie să participe însă investitori în alte afaceri media sau proprietarii altor agenții de presă.

Singura problemă în cazul acestui model este faptul că nimeni nu se va înghesui să preia Rompres, deoarece nu este o afacere cu adevărat atractivă. Asta cu atât mai mult cu cât chiar și principalul său competitor, agenția Mediafax, a traversat o perioadă delicată în ultimele luni, trebuind să renunțe la o parte din jurnaliști. Dar chiar și în aceste circumstanțe, administrarea privată a Rompres-ului se va dovedi mai bună decât una asigurată de către guvern.

Un alt posibil risc este acela ca Rompres să fie incapabilă să devină independentă financiar. Desigur, ar urma falimentul. Numai că în cazul acestei situații neplăcute ar trebui să ne aducem aminte că Marea Britanie, țara cu cea mai lungă tradiție a presei independente, nu are o agenție de presă publică. Reuters, o organizație privată, se dovedește foarte eficientă în furnizarea de informații, atât interne, cât și din lumea largă.

În orice caz, chiar dacă proiectul de lege al PNL își urmează calea către aprobarea în plenul camerelor, este obligatorie introducerea unui articol care să specifice că viitorul Consiliu de Administrație va putea decide, cu acordul guvernului, privatizarea agenției. Acest lucru nu s-a întâmplat nici în cazul canalului TVR2 al televiziunii publice, iar evitarea ideii privatizării acestuia, chiar și parțială, a contribuit atât la incapacitatea postului de a-și construi o identitate distinctă cât și la obținerea unei audiențe scăzute.